

Akbulut, F. -Cevger, G. (2024). Şikâyetler Bağlamında 1742-1749 Yılları Arasında Amasya Vakıfları. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. 9 (16), s. 374-405.

ŞİKÂyetLER BAĞLAMINDA 1742-1749 YILLARI ARASINDA AMASYA VAKIFLARI¹

AMASYA WAQFS BETWEEN THE YEARS 1742-1749 IN THE CONTEXT OF COMPLAINTS

Doktora Öğrencisi Furkan Akbulut*
Amasya Üniversitesi
akbulutdalyan@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Gürkan Cevger**
Amasya Üniversitesi
grkancevger@gmail.com

Öz

Osmanlı İmparatorluğu altı asırlık ömrü boyunca hem başkentte hem de taşrada adalete büyük önem vermiştir. Tebaasına karşı adaleti sadece yerel mahkemelerle sağlamakla yetinmeyen imparatorluk, yerel mahkemelerin çeşitli sebeplerden dolayı çözüm üretmediği durumlarda, adaleti tesis edecek ve halkın sorunlarına çözüm bulacak yeni bir imkân daha sunmuştur. Bu imkân sayesinde Osmanlı tebaası, ikamet ettikleri mahallerde sorunlarını çözemese bile devletin en üst yargı mercii olan Divân-ı Hümayun'a şikâyetlerini iletebilmişler ve bu şikâyetlerin giderilmelerini sağlayabilmişlerdir. Tebaanın şikâyetleri ve Divân'ın bu şikâyetlere getirdiği çözümler; erken tarihlerde Mühimme Defterleri'ne, daha sonraki tarihlerde sırasıyla Şikâyet

¹ Bu çalışma; Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi Gürkan Cevger'in danışmanlığında, Yüksek Lisans öğrencisi Furkan Akbulut tarafından hazırlanmış ve kabul edilmiş olan "1-3 Numaralı Sivas Ahkâm Defterlerinde Amasya Kazâsı ile İlgili Hükümlerin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi" isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* ORCID: 0009-0002-1457-1958

** ORCID: 0000-0003-1029-8616

ve Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri'ne kaydedilmişlerdir. Bu çalışmada; 1-3 Numaralı Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri'nde Amasya Kazâsı'nda yaşayan insanların 1742-1749 yılları arasında Divân-ı Hümâyun'a ilettikleri vakıflar ile ilgili şikâyet kayıtları esas alınmıştır. Bu dönemde vakıf meselelerini içeren toplam 128 şikâyet kaydı tespit edilmiş ve bu bağlamda bir müessese olarak vakıflarda meydana gelen türlü bozulmalar, vakıfların yaşadığı sıkıntılar, vakıf görevlilerinin usulsüzlükleri veya mağduriyetleri ve benzeri meseleler üzerinde durulmuştur. Ülke genelinde meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bozulmanın vakıf sistemine Amasya özelinde ne gibi sorunlara sebebiyet verdiği şikâyet kayıtlarında yer alan örnekler ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ahkâm Defterleri, Amasya, Şikâyet, Vakıf.

Abstract

Throughout its six-century life span, the Ottoman Empire attached great importance to justice both in the capital and in the provinces. The empire, which was not content with providing justice to its subjects only through local courts, offered another opportunity to administer justice and find solutions to the problems of the people in cases where local courts could not provide solutions due to a variety of reasons. Thanks to this the Ottoman subjects were able to place their complaints to the Divan-ı Hümâyun, the highest judicial authority of the state even if they could not resolve their problems in the vicinity of their residence and were able to have them resolved. The complaints of the subjects and the Divân's solutions to these complaints were recorded in Mühimme Books in the early period and in Şikâyet and Ahkâm-ı Şikâyet Books in the later periods. This study is based on the records of complaints about foundations made by the people living in the province of Amasya to the Divân-ı Hümâyun between the years 1742-1749 in the Sivas Ahkâm-ı Şikâyet (Complaint) Books No. 1-3. In this period, a total of 128 complaint records were identified on the waqf issues which focused on such matters as various deteriorations in waqfs as an institution, the problems experienced by waqfs, and irregularities or victimization of waqf officials. Also, the findings show what sort of problems the political, economic and socio-cultural deterioration that occurred throughout the country led to in the waqf system with a focus on Amasya.

Keywords: Ahkâm Registers/Books, Amasya, Complaints, Waqf.

Giriş

Deniz seviyesinden yaklaşık 400 metre yükseklikte ve iki tarafı kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulan Amasya şehri (Şahin ve Emecen, 1991: 1), zaman içerisinde birçok devlete ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Hattiler'in hâkimiyet sahası içerisinde yer alan kent (Akurgal, 2005: 17), Hititler ve devam eden süreçte pek çok antik dönem devletin hâkimiyet sahası içerisinde kalmıştır. Türkler tarafından hangi tarihte fethedildiğine dair net bir bilgi bulunmasa da Amasya, 11. yüzyılın sonlarına doğru Türklerin yönetimine geçmiş ve o tarihten günümüze kadar Türk hâkimiyet sahası içerisinde varlığını devam ettirmiştir (Şahin ve Emecen, 1991: 1).

Osmanlı fethinden önce Danişmendlilerin ve Selçukluların idari nüfuzu altında yer alan Amasya kenti (Hüsameddin, 2022: 88), Osmanlı hâkimiyetine girmesinden hemen sonra jeopolitik açıdan hayli önemli bir konuma yükselmiş ve devletin dâhilî meselelerinde de kritik rol oynamıştır. Amasya; 15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı şehzadelerinin devlet işlerinde tecrübe kazanabilecekleri bir yönetim birimi, diğer bir deyişle Şehzade Sancağı olarak işlev görmüştür (Akdağ, 1975: 181). Şehzade sancağı haline getirildikten hemen sonra da Amasya ve çevresinde Osmanlılar tarafından yoğun bir imar faaliyeti de başlatılmıştır (Keçeci Kurt, 2022: 13).

Amasya, gerek şehzadelerin taht kavgalarında gerekse 16. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Celâlî eşkıyaları ve isyankâr medrese öğrencileri için harekât sahası olmuş (Akdağ, 1975: 181) ve bu durumdan bir hayli zarar görmüştür. 1576 tarihli mufassal ve 1643 tarihli avarız defterini karşılaştıran bir çalışmada Celâlî eşkıyalıkları ve diğer sebepler neticesinde Amasya nüfusunda, özellikle köy sayısı ve köylü nüfusunda bir hayli azalma olduğu görülmektedir (Özel, 2018: 98-99).

Osmanlı yönetimi boyunca idarî taksimatta birçok defa değişiklik yaşayan kent, 1520 yılına kadar Rum (Sivas) Eyâleti'nin idari merkezi olmuştur (Şimşirgil, 1990: 289). 1520'den sonra muhtelif sebepler neticesinde eyâlet merkezi Sivas'a nakledilmiştir (Açıkel, 2008: 225). Bu durumun, 19. yüzyılda da mevcudiyetini muhafaza ettiği anlaşılmaktadır (Belge, 2020: 779).

1510 tarihinde Amasya Sancağı idari taksimat olarak; Amasya merkez kazâ olmak üzere Merzifon, Gedegra, Zeytun ve Lâdik kazâlarından oluşurken, 1576 tarihli tahrir defterinde Havza'nın da eklenmesiyle birlikte bu rakam altıya ulaşmıştır. 1666-1667 tarihli Amasya şerhiye siciline göre Amasya Sancağı, merkezi Amasya Kazâsı olmak üzere; Zünnûnabad, Havza, Gedegra, Gelgiras, Zeytun, Gümüş, Geldigelen, Merzifon-ı Abad ve Merzifon kazâlarından ibaretti (Kundakçı, 2016: 82). 18. yüzyıla gelindiğinde Amasya Kazâsı merkez olmak üzere; Gedegra, Havza, Merzifon-ı Abad, Gelgiras, Zeytun, Geldigelen, Lâdik, Zünnûnabad, Merzifon ve Gümüş kazâlarından oluşmaktaydı (Cevger, 2021: 219).

19. yüzyılda Amasya Sancağı'nın idari yapılanmasında belirgin bir değişim yaşanmış ve kazâ sayısı artmıştır. Amasya Sancağı; Amasya, Havza, Erbaa, Zünnun, Zeytun, Zile, Osmancık, Köprü, Gelgiras, Gümüş, Lâdik, Mecitözü ve Merzifon olmak üzere on üç kazâdan müteşekkil bir idari yapılanma içerisindeydi (Keçeci Kurt, 2022: 40)

Sancağın merkez kazâsı olan Amasya yıllar boyunca çeşitli idari yapılanmalara uğramıştır. Mesela 1576'da Argoma, Geldigelen, Akdağ, Yavaş, Bergoma, Aştakul ve Gelgiras olmak üzere yedi nahiyeden oluşan Amasya Kazâsı (Gürbüz, 1993: 75), incelenen dönem olan 1742-1749 yılları arasında ise Geldigelen, Argoma, Akdağ, Yavaş, Aştakul ve Ezinepazar olmak üzere altı nahiyeden meydana gelmekteydi.

1. Osmanlı Tebaasının Şikâyet Hakkı ve Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri

Birçok açıdan İslâm siyasî düşüncesinden ve Orta Asya Türk geleneklerinden etkilenen Osmanlı İmparatorluğu'nda temel düstur adalet mefhumu olmuştur. Bu kavram, halkın doğrudan padişahla iletişime geçip, şikâyetlerini dile getirebilmeleri olarak anlaşılmaktadır (İnalçık, 2020: 63). İmparatorluk, adalet düsturunu gerçekleştirebilmek için birden fazla hukukî müesseseyi teşkil etmiş ve tebaasının hizmetine sunmuştur. Bunlardan birisi taşra mahkemeleri, bir diğeryse Divân-ı Hümâyun'dur. Pek çok araştırmacının üzerinde farklı

tanımlamalar yaptığı Divân-ı Hümâyün (Koyama, 1990: 865), çeşitli devlet işlerinin görüşüldüğü merci olmakla yetinmemiş, halkın şikâyetlerinin dinlenerek çözümler üretildiği üst mahkeme görevini de yerine getirmiştir (Temelkuran, 1975: 133).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman veya gayrimüslim ayrımı olmadan herkesin arzuhal sunma ve şikâyet etme hakkı vardı (İnalçık, 2010: 125). Osmanlı tebaası için hukukî anlamda hem ilk hem de son başvuru mercii olan Divân-ı Hümâyün'a başvurmak için herhangi bir koşul bulunmamaktaydı. İster Müslüman olsun ister gayrimüslim ister erkek olsun ister kadın, haksızlığa uğradığını düşünen her birey buraya başvurabilmekte ve adalet arayabilmekteydi (Tuğluca, 2020: 49).

Divân-ı Hümâyün; üst mahkeme işlevine ilave olarak çeşitli sebeplerden dolayı verilen kararların sıhhatinden emin olunamaması, davaya dair yeni delillerin ortaya çıkması gibi durumlar ortaya çıktığında temyiz vazifesi de görebilmekteydi (Mumcu, 1986: 92). Divân-ı Hümâyün'da görülen çeşitli davalar, başlangıçta *Mühimme Defterleri*'ne kaydedilirken şikâyet sayılarının artması ve bürokrasinin ihtisaslaşma ihtiyacı neticesinde başka bir defter serisine kaydedilmeye başlanmıştır ki 1649 yılında tutulmaya başlanan bu defterler, *Şikâyet Defterleri*'dir (Kütükoğlu, 2020: 519).

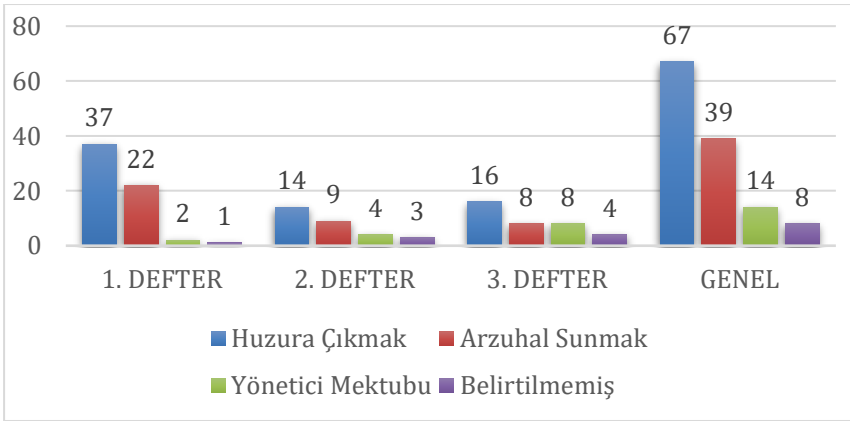
Şikâyet Defterleri'nden sonra halkın ve idarecilerin şikâyetlerinin kaydedildiği diğer bir defter çeşidi de *Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri*'dir. Bu defterler, şikâyet sayılarının bir hayli artması ve devletin bu şikâyetleri süratli bir şekilde gidermek istemesi gibi etkenler nedeniyle 1742 yılında dönemin reisül-küttâbı Ragıp Efendi tarafından oluşturulmuştur. Muhtevası bakımından şikâyet defterleri ile birçok hususta benzerlik gösteren ahkâm-ı şikâyet defterleri, şikâyet defterlerinden farklı olarak eyâletler bazında oluşturulmuştur (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2017: 22).

Ahkâm-ı şikâyet defterleri idarî taksimata göre 16 eyâlet adına oluşturulmuş olup, bu eyâletlerden birisi de Sivas Eyâleti'dir. Sivas Eyâleti'ne dair 36 defter mevcut olup, bu çalışmada 1742-1749 yılları arasını kapsayan ilk üç defterde yer alan Amasya Kazâsı ile ilgili şikâyetler esas alınmıştır. İncelenen dönemde Amasya Kazâsı

ile ilgili farklı konularda toplam 411 şikâyet kaydı tespit edilmekle birlikte, çalışmanın ana konusunu oluşturan vakıflar ile ilgili şikâyetlerin sayısı 128 adettir.

İncelenen dönemde vakıflar ile ilgili şikâyette bulunan kimselerin Divân-ı Hümâyun'a farklı şekillerde müracaat ettikleri tespit edilmiştir. Müracaatlar huzura çıkmak, arzuhal sunmak ve şer'î veya örfî yöneticiler aracılığıyla mektup göndermek şeklinde gerçekleşmiştir. En çok tercih edilen yöntem huzura çıkmak olup, ardından sırasıyla arzuhal sunmak ve yöneticiler aracılığıyla mektup göndermek tercih edilmiştir. Vakıflar ile ilgili şikâyetlerde divana müracaat yöntemleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik.1 Divân-ı Hümâyun'a Başvuru Yöntemleri

2. Vakıflar ile İlgili Şikâyetler ve Devletin Yaklaşımı

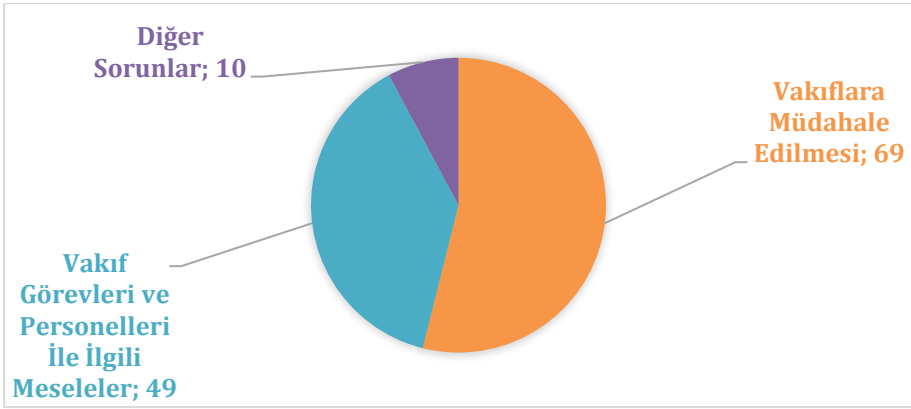
Hukukî bir terim olarak vakıf; sahibi tarafından bir malın Allah rızası için dinî, hayrî ve içtimaî bir amaca ebediyen tahsis edilmesi demektir (Günay, 2012: 475). İslâm toplumlarında vakıfların temel amacı Allah rızası için hayır işleme içgüdüsüdür. Bu içgüdü nedeniyle vakıf kurucuları vakıflarını ihdas etmişler ve ihtiyaç sahiplerine ulaşabilmeyi hedeflemişlerdir. İslâm medeniyetinde vakıfların sadece dinî işlevi olmamakla birlikte birtakım sosyal sorumlulukları da bulunmaktadır. Mesela; Cami, medrese, imaret, kervansaray ve hastane gibi sosyal yapıların teşkil edilmesinde, yine şehircilik ve bayındırlık gibi beledî hizmetlerin sunulmasında da vakıflardan istifade edilmiştir.

Vakıflar, Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşmasında hiç şüphesiz çok önemli bir yer tutmuştur, ancak devletin muayyen dönemlerinde başka kurumlarda yaşanan bozulmalar, vakıf müessesesinde de kendisini göstermiştir. Vakıflarda yaşanan bu bozulmalar, genellikle işleyişte görülen suiistimaller olsa da başka faktörler de bozulmaya etki etmiştir. Mesela; devlet arazilerinin vakıf haline getirilmesi, aile vakıflarının yaygınlaşması, vakfedilebilecek malların gayrimenkul olma kaidesinin ortadan kalkması, icâreteyn ve gedik sistemlerinin kötüye kullanımı bu faktörler arasında sayılabilir (Alkan, 2007: 70).

18. yüzyılda devletin içinde bulunduğu mevcut siyasi ve ekonomik yapıdaki bozulma vakıf müessesesinde de çözümlere sebebiyet vermiş ve bu durum, Amasya Kazâsı özelinde birçok şikâyetin oluşmasına neden olmuştur. Vakıflarla ilgili tespit edilen şikâyetler üç ana başlık halinde tasnif edilmiş ve her başlığın içerisinde de farklı konuları ihtiva eden şikâyet türlerine rastlanmıştır. Mesela; vakıflara müdahale edilmesi başlığı, vakıf gelirlerine ve vakıf mülklerine müdahale edilmesi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Vakıf gelirlerine müdahale edilmesi de içerisinde pek çok konuyu barındırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, verilen bilgilerin daha rahat anlaşılabilir olması amacıyla başlıkların sınırlandırılması yoluna gidilmiştir.

İlgili dönemde tespit edilen 128 şikâyet, Amasya'da bulunan vakıfların yaşadıkları sorunları, gerçekleşen suiistimleri ve devletin bu tarz meseleler karşısında sergilediği tavrı göstermesi bakımından oldukça önemli bilgileri ihtiva etmektedir. 128 şikâyet kaydının konularına göre dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik.2 Vakıflar ile İlgili Şikâyetlerin Konularına Göre Dağılımı

Amasya Kazâsı'na dair 128 şikâyet kaydı içerisinde 43 farklı vakfın ismine, nerede olduğuna ve statüsü ile ilgili verilere de ulaşılmıştır. Bu vakıfların 26'sı kazâ merkezinde bulunurken, 17'si kazâyâ bağlı nahiyelerde yer almaktadır. Ayrıca, bu vakıflar arasında statü açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim vakıfların 23'ü aile vakfı olup, diğerlerinin aile vakfı olup olmadığına dair herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Bu vakıfların isimleri, statüleri ve buldukları bölgeler şöyledir;

Tablo.1 Şikâyet Kayıtlarında Bahsi Geçen Vakıfların Buldukları Yerler ve Statüleri

İsim	Bulduğu Bölge	Statüsü
Yakup Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Mustafa Bey Hamamı Vakfı	Amasya/Merkez	---
Şadi Bey ve Barak Bey Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Ali Bey Oğlu Mustafa Bey Medresesi Vakfı	Hakala köyü	---
Mehmet Çavuş Han Vakfı	Amasya/Merkez	---
Yörgüç Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Yakut Paşa Vakfı	Yağlıbasan köyü	---
Şeyh Saadeddin Zaviyesi Vakfı	Ezinepazar Nahiyesi	Aile Vakfı
Şeyh Hasan Karamancık Zaviyesi Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Şeyh Sadi Zaviyesi Vakfı	Amasya/Merkez	---
Şeyh Bayezid Zaviyesi Vakfı	Ezinepazar Nahiyesi	Aile Vakfı
Hoca Sultan Zaviyesi Vakfı	Amasya/Merkez	---
Torumtay Vakfı	Amasya/Merkez	---
Devlet Hatun Vakfı	Merzifon	---

Firuz ve Hüseyin Ağa Vakıfları	Amasya/Merkez	---
Seyyid Kubad ve Seyyid Hüsameddin Vakıfları	Amasya/Merkez	---
Sultan Alâeddin Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Human Bey Vakfı	Argoma Nahiyesi	Aile Vakfı
Sultan Bayezid Han Vakfı	Amasya/Merkez	---
Hızır Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Selamet Hatun Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Abdurrahman Muslu Vakfı	Amasya/Merkez	---
Seyyid Yahya Zaviyesi Vakfı	Hakala köyü	Aile Vakfı
Ethem Medresesi Vakfı	Divanluca köyü	---
Pervane Bey Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Rıdvan Mehmet Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Çırayan Hatun Vakfı	Amasya/Merkez	---
Şeyh İlik Zaviyesi Vakfı	Geldigelen Nahiyesi	---
Ehli Hatun Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Mehmet Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Hoca Mahmud Vakfı	Hakala köyü	---
Şeyh Sofu Zaviyesi Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Şeyh Pir İlyas Türbesi Vakfı	Amasya/Merkez	---
Mevlâna Şerefeddin Hamza Ağa Türbesi Vakfı	Merdhor köyü	Aile Vakfı
Hoca Bey Vakfı	Varay köyü	Aile Vakfı
Kasr-ı Cedid ve Solak Otası Vakıfları	---	---
Şeyh Ahmet Dede Vakfı	Gedegra Nahiyesi	Aile Vakfı
Hacı Şah Vakfı	Aştakul Nahiyesi	Aile Vakfı
Oruç Bey Vakfı	Amasya/Merkez	---
Hacı Torur Vakfı (?)	Geldigelen Nahiyesi	Aile Vakfı
Sinan Paşa Vakfı	Amasya/Merkez	Aile Vakfı
Mustafa Bey İbn El-Hac Mirza Bey Vakfı	Kuşçu köyü	Aile Vakfı
Ayas Ağa Vakfı	Amasya/Merkez	---
TOPLAM	43	23

İncelenen dönemde vakıflarla alakalı toplam 128 şikâyet kaydının defterlere dağılımı da şu şekildedir;

Tablo.2 Vakıflarla İlgili Şikâyetlerin Defterlere Dağılımları

Şikâyetler Bağlamında 1742-1749 Yılları Arasında Amasya Vakıfları

DEFTER	SAYI	YÜZDE	Sayfa/Hüküm Numarası
1. DEFTER	62	%48,437	3/3, 4/1, 10/1, 11/3, 19/4, 20/1, 27/1, 28/1, 29/3, 30/6, 42/1, 43/2, 43/3, 46/4, 53/1, 54/1, 54/4, 56/5, 57/2, 62/2, 64/1, 67/5, 69/3, 69/5, 70/5, 108/4, 110/1, 114/2, 132/2, 133/2, 140/1, 148/2, 166/1, 169/5, 171/2, 175/2, 176/1, 177/2, 183/3, 184/1, 186/1, 186/3, 187/1, 189/1, 192/3, 193/4, 196/4, 200/2, 217/3, 218/2, 219/1, 219/3, 224/1, 227/2, 239/2, 242/5, 250/2, 260/2, 261/2, 269/2, 273/5, 274/6
2. DEFTER	30	%23,43	7/1, 7/4, 22/4, 24/1, 36/1, 79/1, 94/3, 105/2, 106/1, 127/2, 161/4, 166/2, 168/1, 168/2, 172/3, 177/1, 178/3, 181/2, 190/3, 301/1, 303/2, 361/1, 366/2, 382/1, 387/2, 414/1, 417/2, 421/2, 433/1
3. DEFTER	36	%28,12	2/4, 13/5, 14/2, 15/1, 23/1, 42/3, 76/4, 114/1, 124/4, 130/2, 136/1, 136/4, 145/3, 153/3, 166/4, 184/3, 197/5, 198/2, 198/3, 208/1, 218/4, 253/1, 265/4, 269/4, 271/4, 279/1, 284/5, 292/1, 304/1, 310/3, 320/3, 325/2, 328/2, 330/2, 340/5, 340/6

Defterlerde vakıflarla ilgili meselelere ait şikâyetlerin sayısında yıllara göre önemli değişiklikler görülmektedir. 1742-1744 yıllarını kapsayan birinci defter, incelenen dönem ve kazâ özelinde vakıflarla ilgili kayıtların en fazla olduğu defterdir. Bu defterde Amasya Kazâsı'na ait 146 şikâyet kaydı bulunmaktadır ve bunun %42,46 sı vakıflara ait meselelerle ilgilidir. 1 Numaralı Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defteri'nde sancak-kazâ ayrımı yapılmaksızın vakıflarla alakalı toplam 269 kayıt bulunmaktadır (Dursun, 2015: 20). Bu kayıtların %23,04 ü Amasya Kazâsı'na ait gözükmetedir. Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterlerinde 26 kazâya dair kayıtların olduğu dikkate alındığında vakıf konusu özelinde Amasya Kazâsı'nın önde gelen kazâlardan biri olduğu rahatlıkla

söylenbilir. 1744-1747 yıllarını kapsayan ikinci defterde de Amasya Kazâsı'na dair 121 kayıt bulunmaktadır ve bunun %24,79 u vakıf meseleleri ile alakalıdır. Üçüncü defterde (1747-1749) ise 144 şikâyet kaydı mevcuttur ve %24,99 u vakıflarla ilgilidir. Bu üç defterde öne çıkan husus, Amasya Kazâsı'na dair çeşitli konuları haiz nice şikâyet kayıtları içerisinde çoğunluğu genellikle vakıfların teşkil etmiş olmasıdır. Vakıflarla ilgili kayıtlar, dönem dönem sayısal anlamda değişiklik göstermiş olsa da ilk üç defter özelinde her zaman ekseriyeti oluşturmuştur.

Vakıf müessesesi, Amasya'da olduğu gibi imparatorluğun muhtelif bölgelerinde de şüphesiz çok önemlidir. Bu öneme binaen diğer ahkâm defterlerinde de vakıflara dair pek çok kayıt bulunmaktadır. Mesela, 1750-1762 yılları arasında İstanbul'daki vakıflarla ilgili 192 şikâyet kaydı Divân-ı Hümâyun'a intikal etmiştir (Buluttekin, 2013: 183). Yine bu minvalde Trabzon Ahkâm Defterlerini esas alan iki çalışmada da Kürtün Kazâsı'nda bulunan vakıflarla ilgili pek çok şikâyetin Divân'a ulaştığı görülmektedir (Gökçek, 2018: 75; Gök, 2020: 455).

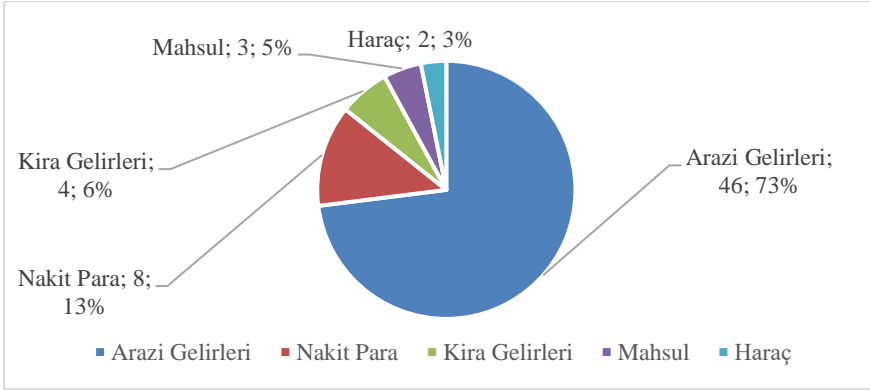
2.1. Vakıflara Müdahale Edilmesi

Amasya'da bulunan vakıflarla ilgili tespit edilen 128 şikâyetin 69'u vakıflara müdahale edilmesi ile ilgili olup, şikâyetler genel olarak iki ana konuya ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; vakıf gelirlerine müdahaleleri, diğeri de vakıflara ait mülklere yapılan usulsüz müdahaleleri ihtiva etmektedir.

2.1.1. Vakıf Gelirlerine Müdahale

Bilindiği üzere vakıf müessesesi birtakım gelirlerin veya mülklerin bağışlanması itibariyle işleyişine devam edebilmiş ve yükümlülüklerini yerine getirebilmiştir. Bu bağlamda vakıflara ait pek çok gelir kaleminin bulunuyor olması, vakıflarla ilgili yaşanan sorunların büyük çoğunluğunun vakıf gelirleriyle alakalı olmasını anlaşılabilir kılmaktadır. Amasya Kazâsı özelinde de vakıfların yaşadığı sorunların başında, vakfın sahip olduğu gelirlere haksız müdahale edilmesi gelmektedir. Konuyla alakalı 63 şikâyet kaydı mevcut olup, müdahale edilen gelirlerin dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik.3 Şikâyete Konu Olan Vakıfların Gelir Dağılımı ve Şikâyet Sayısı

Vakıfların en büyük gelir kalemlerinden birisi, şüphesiz arazi gelirleridir. Vakıflar, bu arazilerin Amasya özelinde malikâne kısmına sahip bulunmaktadırlar. Dolayısıyla arazi gelirlerine yapılan müdahaleler, %73 lik oran ile şikâyetlerin çoğunluğunu teşkil etmektedir. Bu müdahaleler, genellikle dışarıdan kişiler tarafından gerçekleşmiş gözükse de vakıf çalışanlarının, dirlik erbabının ve hatta başka vakıfların müdahaleleri de söz konusu olmuştur. Mesela 1743 tarihli bir kayda göre; Amasya'da Çavuş köyünün öşür ve benzeri vergileri eskiden beri Torumtay Vakfı'na ait iken, Hüseyin Ağa Vakfı'nın mütevellisi, bahsi geçen köyün gelirlerinin Hüseyin Ağa Vakfı'na ait olduğunu ileri sürerek birtakım müdahalelerde bulunmuştur. Bu durum karşısında Divân, kayıtlara bakarak ilgili arazinin hangi vakfa ait olduğunu saptamış ve buna göre hareket edilerek kanuna aykırı müdahalelerin ortadan kaldırılmasını buyurmuştur (Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi [BOA], Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri, d.1, s. 67/5).²

Osmanlı İmparatorluğu'nda mirî arazi rejiminin yanı sıra Sivas Eyâleti başta olmak üzere Karaman Eyâleti ve Kuzey Suriye'de uygulanan farklı bir toprak rejimi daha söz konusudur. Resmî vesikalarda "iki başlu" veya "iki baştan tasarruf" olarak bahsi geçen bu rejim, malikâne-divânidir (Genç, 2003: 518). Bu rejimde araziler, *malikâne* ve *divânî* olmak üzere iki hisseye ayrılır;

² Bundan sonra arşiv fon kodu, defter ve sayfa numarası; BOA, DVNS. AHK. SS. d. şeklinde yazılacaktır.

birincisini vakıflar veya şahıslar, ikincisini ise devlet adına dirlik erbabı tasarruf ederdi (Cin-Akyılmaz, 2013: 526).

İncelenen dönemde Malikâne-Divâni sisteminin, Amasya sınırları dâhilinde de etkin bir şekilde uygulanmakta olduğu ve kazâ dâhilinde bulunan vakıflara ait arazilere veya arazi gelirlerine, aynı arazilerin divâni hissesine mutasarrıf olan tımar erbabının müdahaleleri görülmektedir. Mesela; 25 Aralık 1745 tarihli bir şikâyet kaydında Varay köyünün malikâne hissesi Bayezid Paşa Vakfı'na ait olup bu topraklardan elde edilen mahsul vakıf tarafından alına gelmekteyken, köyün divâni kısmına sahip sipahiler, kendi gelirleriyle yetinmeyerek Bayezid Paşa Vakfı'na ait gelirleri de zapt etmişlerdir. Divân, zorla alınan bu gelirlerin Bayezid Paşa Vakfı'na iade edilmesini emretmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 301/1).

Vakıfların maddî açıdan yaşadıkları diğer bir sorun da vakıf parasının zimmete geçirilmesidir. Ülke genelinde yaşanmış olması muhtemel olan ve kurumsallıktan ziyade vakıfların işleyişlerinde yaşanan bozulmaları yansıması açısından misal olarak gösterebilecek bu tarz hadiseler, Amasya'da bulunan vakıflarda da yaşanmıştır. Tespit edilen kayıtlarda zimmetine para geçirdiği görülen kişiler, genellikle vakıf mütevellileri olmuşlardır. Mesela 12 Nisan 1746 tarihli bir kayda göre; Hacı Halil Paşa Medresesi'nin depremde dolayı zarar görmesi sebebiyle tamir edilmesi gündeme gelmiş, ancak tamir için kullanılması düşünülen para vakıf mütevellileri tarafından zimmete geçirilmiştir. Olayın açıklığa kavuşması neticesinde Divân, mütevellilerin görevden alınmalarına hükmetmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 366/2).

Vakıflara ait gelirlere sadece dışarıdan kişiler veya vakıf mütevellileri değil, aynı zamanda vakıf çalışanları da müdahalede bulunmuşlardır. Vakıf çalışanlarının bu kanunsuz eylemleri, maaşlarını yeterli bulmamalarından kaynaklanmış olabilir. Mesela Eylül 1745 tarihli bir şikâyete göre; Şeyh Pir İlyas Türbesi Vakfı'nın hizmetlileri, türbeye ait gelirleri gasp edip kendi aralarında paylaşmışlardır. Divân, türbeye ait gelirlerin iade edilmesine hükmetmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 181/2).

İncelenen dönem içerisinde vakıfların maddî açıdan yaşadıkları başka sorunlar da arşiv vesikalarına yansımıştır. Alacak-verecek,

vakıftan haraç isteme ve vakfa ait kiralardan ödenmemesi bu gibi hususlardandır. Aralık 1743 tarihli bir şikâyet kaydında Sultan Alâeddin Vakfı'na ait kira bedellerinin ödenmediği, ayrıca mülkiyet iddiasıyla vakıf paralarının zimmete geçirildiği görülmektedir. Bu paraların vakıf mülkiyetine alınması ve muhalefet edilmemesi, Divân tarafından emredilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 219/3).

Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyılın sonlarından itibaren siyasî, askerî ve malî anlamda güç kaybetmeye başlamıştır. Dış politikada ve savaşlarda başarısızlıkların yaşanmasıyla birlikte, içeride de birtakım çözümler meydana gelmiştir. Taşrada idari anlamda başlayan bozulma, ülke genelinde görülen yüksek seviyedeki enflasyonun tahrip edici etkisiyle daha da artmış, bu sebeple devletin taşradaki kontrolü günden güne azalmıştır. Böyle bir dönemde taşradaki yöneticiler, kendi otorite ve ekonomilerini sağlamlaştırma arayışlarına düşüp, çözümü de savunmasız halkın üzerine varmakta, onlardan fazla vergi veya kanunda mevcut bulunmayan vergiler ihdas ederek tahsil etmekte bulmuşlardır. Taşradaki nüfuzlu kişilerin bu eylemleri, ilgili dönemde Amasya'da bulunan vakıflara da sirayet etmiş ve vakıflar, bu kişilerin kanuna aykırı taleplerinden dolayı sıkıntı içerisine düşmüşlerdir. Nitekim Kasım 1742 tarihli bir şikâyet kaydına göre; Ezinepazar nahiyesinde bulunan Şeyh Saadeddin ve Şeyh Bayezid Zaviyeleri Vakıfları, birer ay arayla Amasya Sancağı mutasarrıflarının "zaviye teftişi" adıyla kanuna aykırı olan taleplerinden dolayı şikâyetçi olmuşlardır (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 43/3 – 57/2).

2.1.2. Vakıf Mülklerine Müdahale

Vakıflara müdahale edilmesiyle ilgili diğer önemli husus, mülklere yapılan müdahalelerdir. Bu konuyla alakalı toplam 6 şikâyet bulunmaktadır. Mülklere yapılan müdahaleler, vakıf mallarının tamir ettirilmemesi veya mallarının tamirine haksız muhalefet edilmesi gibi hadiseleri içermektedir. Bu hadiselerde genellikle mütevelliler şikâyetçi olmuşlardır. Mesela 6 Temmuz 1748 tarihli bir kayda göre; Torumtay Vakfı'na ait caminin tamire ve bakıma ihtiyacı olmasına rağmen, bazı kişiler bu işe karşı çıkmışlardır. Mütevellinin şikâyeti üzerine yapılan muhalefetin

ortadan kaldırılması buyrulmuştur (BOA, DVNS. AHK. SS, d.3, s. 198/2).

2.2. Vakıf Görevleri ve Çalışanları ile İlgili Sorunlar

2.2.1. Vakıf Görevleri

İlgili dönemde vakıflarla ilgili meselelerde çoğunluğu oluşturan ikinci husus, vakıf görevlerine yapılan müdahalelerdir. Konuyla ilgili toplam 29 şikâyet kaydı olup, kendi içerisinde farklı hadiseleri barındırmaktadır. Şikâyetler sırasıyla; vakıf tevliyetine müdahale, vakıf görevini zorla ele geçirme, tevliyetin dışarıdan kişilere iltizamla verilmesi, vakıf görevlerinin farklı karşılıklarla tevcih edilmesi, tevliyetin el değiştirmesi ve göreve haksız müdahaledir.

Vakıf müessesesinde müteveli, belli kaideler çerçevesinde vakıf işlerini idare etmek üzere görevlendirilen kimsedir ve bu görev ve yetkiye velâyet, görevlendirmeye ise tevliyet denilmektedir (Öztürk, 2006: 217). Bir nevi vakfî yönetme görevi anlamına gelen tevliyetle ilgili meseleler, pek çok kez şikâyet konusu olmuştur. Nitekim ilgili dönemde 22 şikâyet bu konuyla ilgili olup, 18 şikâyette tevliyete müdahale edenler dışarıdan kimseler iken, 4 şikâyet kaydında ikinci dereceden vâkıf evladı olan kimseler sorunun sebebini oluşturmuştur.

Şikâyet kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla vakıfla alakası olmayan kişiler, tevliyete müdahaleleri sırasında genellikle vâkıf evladı olduklarını iddia etmişlerdir. Mesela Mayıs 1743 tarihli bir şikâyette; Amasya'da bulunan Sultan Alâeddin Darü's-şifası Vakfı'nın mütevellisi Şerife Hatun ölünce tevliyet kızlarına geçmiştir. Buna rağmen Abdullah adlı kişi, vâkıf evlatlığı iddiasında bulunarak tevliyeti ele geçirmiş ve bu husus, şikâyet konusu olmuştur. Divân, Abdullah'ın iddiasının araştırılmasını ve neticenin kendisine bildirilmesini emretmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 132/2).

Vakıf görevleriyle ilgili diğer bir husus, vakıf görevlerini ele geçirmedir. Bu konuyla alakalı 2 şikâyet tespit edilmiştir. Bu usulsüzlüklerin ilki dışarıdan birisi tarafından gerçekleştirilirken, diğerinde şikâyetin sebebi bizzat mütevellinin kendisidir. Mesela Şubat 1743 tarihli bir vesikada; Amasya'da bulunan Yakup Paşa

Vakfı'nın mütevellisi Hacı Ali adlı şahıs, vakıfta kayyumluk ve hizmetçilik vazifelerini, bu hizmeti eda eden kişilerin ölmesinden sonra kendi üzerine kaydettirmiştir. Durumdan haberdar edilen Divân da olayın araştırılmasını ve neticenin kendisine iletilmesini emreden hükmünü Amasya kadısına göndermiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 70/5).

İncelenen dönemde vakıf görevleri ile ilgili diğer bir husus vakıf tarihi açısından da son derece ilgi çekici mahiyettedir. Tespit edilen 2 kaydın konusu, tevliyetin iltizam şeklinde dışarıdan kişilere verilmesidir. Ağustos 1744 tarihli kayda göre; Amasya'da yer alan Ehli Hatun Vakfı'nın tevliyeti birden fazla kişinin uhdesinde bulunmaktadır. Ancak mütevellilerden Osman ve Emine, üzerlerinde bulunan görevi ifa etmeyip, Duacıoğlu Süleyman adında bir kimseye iltizam etmişlerdir. Vakfın diğer bir mütevellisi olan Seyyid İsmail'in bu durumu bildirmesi üzerine tevliyetin dışarıdan kişilere iltizam olarak verilmemesini belirten hüküm, Taşabâd ve Amasya kadılarına gönderilmiştir. (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 7/4-8/1).

Vakıf görevleriyle alakalı yaşanan diğer bir usulsüzlük de vakıf vazifelerinin farklı karşılıklarla tevcih edilmesidir. İncelenen dönemde bu nevi olaya sadece bir defa tesadüf edilmiştir. Mart 1747 tarihli kayıta; Hızır Paşa Vakfı'nda cüzhanlık³, muvakkitlik⁴ gibi vazifelerin karşılıkları defterlerde kayıtlı olmasına rağmen, Ehlüddin adlı kişi defterde belirtilen tutarlardan farklı bir şekilde bu vazifelerin karşılığını almaya başlamış ve vakıf mütevellilerinin şikâyetlerine konu olmuştur. Konunun kendisine intikal etmesi üzerine kayıtlara bakan Divân-ı Hümâyün, vazifelerin defterlere göre tevcih edilmesini emretmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.3, s. 13/5).

³ Camilerde Kur'an'dan bir cüz okumakla yükümlü olan görevlilerdir (Pakalın, 1993: 318).

⁴ Çoğunlukla camilerin yakınında aynı caminin müstemilatından olarak içinde doğru zamanı gösteren saatlerin bulunduğu ve muvakkithane denilen yerin görevlisidir. Bu kimseler astronomi ilmine haiz olup, maaşlarını cami vakfından alırlardı (Sertoğlu, 2015: 358). Güneşe bakarak namaz vakitlerini bildiren kimse (Heyet, 2011:1717)

2.2.2. Vakıf Çalışanlarıyla İlgili Meseleler

Vakıflarla ilgili meselelerden bir diğeri de vakıf çalışanlarıyla ilgilidir. İncelenen dönemde sadece mütevellilerin usulsüzlükleri veya dışarıdan gelen müdahaleler değil, vakıf çalışanlarının yaşadığı veya yaşattığı sıkıntılar da tespit edilmiştir. Vakıf çalışanlarının şikâyetleri, genellikle vakıftaki vazifelerinin karşılıkları olan paralarının alınamaması hakkında olmuştur. Bu durumla alakalı 11 şikâyet tespit edilmiştir ve bir hadise hariç geri kalan hepsinde vakıf çalışanları mütevellilerden şikâyetçi olmuşlardır. Bu tarz davalarda mütevelliler, ya ödenmesi gereken maaşları ödemeyip kendi zimmetlerine geçirmişler ya da farklı bahaneler üreterek maaş ödemesinden kaçınmak istemişlerdir. Bu hadiseler Divân'a iletildiğinde yapılan ilk şey, müştekinin gerçekten vakıfta çalışıp çalışmadığının tescil edilmesi olmuştur. Bu bağlamda yaşanan hadiselerden ilki Ocak 1743 tarihinde şikâyete konu olmuştur. Bu kayda göre Hoca Sultan Vakfı'nda oduncu ve kapıcı hizmetlerini yerine getiren İbrahim adlı kişi, vazifesinin karşılığı olan maaşını mütevelliden bir türlü alamamıştır. Divân, İbrahim'in hakkı olan maaşın mütevelliden tahsil edilmesini bildirmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 62/2). Buna benzer diğeri bir hadise Nisan 1743 tarihli kayıta söz konusu olmuştur. Yakup Paşa Vakfı'nda cüzhan olan Hüseyin, vazifesinin karşılığı olan maaşını talep etmişse de vakfın mütevellisi olan Ali, bu parayı vermemekle kalmayıp kendi işinde kullanmıştır. Hadisenin bildirilmesi üzerine Hüseyin'e ait olan meblağın ödenmesi emredilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 110/1).

Vakıf görevlileriyle ilgili hadiselerde mağdur olan tek kesim hizmet taifesi olmamıştır. Tam aksine aldıkları maaşları beğenmeyip daha fazlasını talep ederek mütevellileri sürekli rahatsız etmelerinin yanı sıra bazı kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla yapmaları gereken görevlerinden imtina ettikleri de görülmektedir. Haziran 1744 tarihli bir şikâyet kaydına göre; Hüseyin Ağa Vakfı'nda câbilik⁵ görevini yerine getiren Osman, Ali ve Mehmet adlı kişiler, vakıftan aldıkları maaşları yeterli bulmayıp

---

⁵ Vakıflara ait gelirleri toplayan görevli (İpşirli, 1992: 529).

zam talebiyle vakfın mütevellisini sürekli rahatsız etmişlerdir. Divân, kayıtlara bakmış ve vakfiyeye göre maaşların ödenmesini ve ismi geçen kişilerin tacizlerinin önüne geçilmesini emretmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 269/2).

İncelenen dönemde vakıf çalışanlarının görevlerini düzgün bir şekilde yapmamaları nedeniyle vakıfların işleyişinde çeşitli sorunlar meydana geldiği de defterlere yansımıştır. Bu husus ile ilgili Temmuz 1745 tarihli bir kayda göre; Hakala köyünde Hoca Mahmut Mescidi'nde imamlık yapan Mehmet Halife adlı kişi, vazifesini yerine getirmemeye başlamıştır. Mütevellinin şikâyeti üzerine kanuna göre hareket edilmesi, vazifesini aksatan Mehmet Halife'nin vazifesinin başına geçmesi, Divân tarafından bildirilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 161/4).

2.3. Diğer Hususlar

Defterlerde vakıflarla ilgili daha önce bahsedilen meseleler haricinde başka şikâyet konuları da bulunmaktadır. Nicelik bakımından az olmasına rağmen bu kayıtlar, vakıf hukuku ve tarihi bakımından oldukça kıymetli bilgiler verebilecek niteliktedir. Diğer hususlar başlığı altında bir araya getirilen şikâyetlerin 6'sı vâkıf evlatlığı meselesi, 2'si vakıf malların ferağı ve istibdali ve yine 2'si araziler üzerinde ilgili vakıfların tasarruf haklarının olup olmadığı ile alakalıdır.

Bilindiği üzere vakıflar, niteliklerine göre üçe ayrılırlar. Bunlar; hayrî vakıflar, aile vakıfları ve yarı aile vakıflarıdır. Hayrî vakıflar, vakfedilen mülklerin doğrudan doğruya kamuya bağışlandığı vakıflardır. Bu vakıflarda vakıf kurucusunun ve onun neslinin hiçbir menfaati yoktur. Vakıf idaresinin veya gelirlerinin kurucu vâkıf veya nesline tahsis edildiği vakıflar da aile vakıflarıdır. Bu nevi vakıflarda kurucu vâkıf, vakfın idaresini veya gelirlerini kendi ölümünden sonra nesline bırakmıştır. Yarı aile vakıfları ise vakıf idaresinin kurucu vâkıfa, gelirlerin de kamuya hibe edildiği vakıflardır. Bu tür vakıflarda gelir fazlası, vâkıfın ailesine dağıtılır (Yediyıldız, 2003: 14-17).

Vakıfları bir kurum olarak inceleyen Ömer Lütfi Barkan, aile vakıflarını farklı bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve onları, İslâm miras hukukunun inhilal edici tesirinden kaçınma ve mal sahipleri

tarafından istenen kişilerin vâris olarak tayin edilmesini sağlamada kullanılan önemli bir vasıta olarak nitelendirmiştir (Barkan, 1940: 161). Nitekim tespit edilen bazı kayıtlar, Barkan'ın savını destekleyecek mahiyettedir. Mesela Ağustos 1743 tarihli bir vesikada; Akdağ nahiyesine bağlı Hakala köyünde bulunan Seyyid Yahya Zaviyesi'nin tevliyeti ve gelirleri sadece erkek evlatlara vakfedilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 186/1). Buradan hareketle vâris tayin etme konusunda vakfın kurucusu olan Seyyid Yahya'nın arzusunun erkek evlatlardan yana olduğu ve bu suretle vakfiyesini hazırladığı düşünülebilir. Barkan'ın bu savına misal olabilecek diğer bir durum da Aralık 1742 tarihli başka bir kayıtta görülmektedir. Buna göre; Amasya'da yer alan Şeyh Hasan Karamancık Vakfı'nda tevliyet ve gelirler, sadece erkek evlada vakfedilmiş gözükmektedir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 53/1).

İncelenen şikâyetler içerisinde aile vakıflarının yaşadıkları sorunlar da yer almaktadır. Bu tarz vakıflarda yaşanan temel sorun, vâkıf evlatlığı meselesi olmuştur. Vakıflarla ilgili şikâyetlerde kimilerinin vâkıf evlatlığı iddiasıyla ortaya çıkıp vakıf gelirlerine veya idaresine müdahil olduğu daha önce belirtilmişti. Bunlara ilave olarak vâkıfın birinci dereceden evlatları ile ikinci dereceden evlatları veya erkek evlatlarla kız evlatlar arasında yaşanan tartışmalar da vuku bulmuştur. Nitekim Şadi Bey ve Barak Bey Vakfı'nda bu tarz bir hadise yaşanmış ve yıllarca tartışma konusu olmuştur. Eylül 1742 tarihli bir şikâyette; Şadi Bey ve Barak Bey Vakfı'nın mütevellisi olan Şatır Ebubekir'in, ikinci dereceden vâkıf evladı olmasına rağmen tevliyeti ele geçirdiği tespit edilmiş ve tevliyetin birinci dereceden evlada geçmesi emredilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 20/1). Bundan üç yıl sonra kayda geçen başka bir şikâyetten, Şatır Ebubekir'in muhalefet etmeye devam ettiği ve tevliyeti ele geçirmek için çabalamaktan geri durmadığı anlaşılmaktadır (BOA, DVNS. AHK. SS, d.2, s. 172/3).

1742-1749 yılları arasında vakıflar ile ilgili tespit edilen iki kayıt, İslâm vakıf hukuku ve Osmanlı İmparatorluğu'nda tatbiki ile ilgili önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Bu kayıtlardan birisi vakıf malının ferağı, diğeri ise vakıf malının istibdali ile ilgilidir. Ferağ kelimesi vakıf literatüründe bir mülkün sahiplik haklarının başka

birisine devredilmesi anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2017: 294). Bu husus ile ilgili Ocak 1743 tarihli şikâyete göre; Firuz ve Hüseyin Ağa Vakıflarında bulunan birtakım taşınmazlara sahip bazı kişiler, mütevellinin izni olmadan ellerindeki taşınmaz mülkleri devretmişlerdir. Konunun bildirilmesi üzerine Divân, bu tarz işlemlerin mütevellî izni ile yapılabileceğini belirtmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 56/5).

İstibdal ise kelime anlamı olarak, bir malın başka bir mal ile değiştirilmesi demektir. Vakıflarda istibdal, mütevellinin kendi inisiyatifiyle değil, *emr-i sultanî* veya *izn-i kadî* ile yapılabilecek bir işlemdir (Akgündüz, 2017: 377); ancak Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi tarafından alınan bir kararla bu işlem sadece padişah onayıyla gerçekleştirilebilmiştir (Akgündüz, 2017: 385). İncelenen yedi yıllık süreçte bu konuyla alakalı sadece bir kayıt tespit edilebilmiştir. Şubat 1744 tarihli bu kayda göre; Amasya'da bulunan Mustafa Bey Hamamı Vakfı'na ait müyâtbanenin⁶, harap bir halde olduğu ve tamirine de müsaade olunmadığı için Zana adlı köyde bulunan bağ ile değiştirilmesi gündeme gelmiş ve 95 kuruş karşılığında istibdal edilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 227/2). Değiştirilecek malın taşınmaz oluşu, bu hususu Divân'a taşıyanın Amasya Kadısı olması ve padişah onayının talep edilmesi gibi hususlar, Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'nin yürürlüğe koyduğu içtihadın hâlâ geçerli olduğunu ve bu tarz davalarda şer'î hukuka riayet edildiğini göstermesi bakımından önemli gözükmektedir.

Vakıflarla ilgili tespit edilen diğer bir mesele, vakıflara ait araziler üzerinde bazı kimselerin hak iddia etmeleri ve bu durumun araştırılmasının istenmesidir. Konuyla alakalı sadece iki şikâyet kaydı vardır. Şikâyetlerden ilki Dere köyü, ikincisi Kervansaray köyü ile ilgilidir. Ağustos 1743 tarihli bir kayıta; Dere adlı köyün malikâne hissesi Ayşe Hatun Vakfı'na ait gözükmektedir, ancak Mehmet adlı bir kişinin ortaya çıkıp vakfa ait hissenin kendisine ait olduğunu iddia etmesiyle durum karmaşık bir hale gelmiştir. Bunun üzerine Divân da durumun

⁶ Müyâtâb, kıl dokuyan, kıldan eşya yapan anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2017: 814).

araştırılmasını talep etmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 177/2). Ocak 1744 tarihli başka bir hadisede; Kervansaray köyünün malikâne hissesi tartışmaya konu olmuştur. Köyün malikâne hissesi vakıf gözükmekte olup, mutasarrıfı olan Osman adlı kişi de ölmüştür. Osman'ın ölümünden sonra ulemadan Veliyüddin adlı kişi, bahsi geçen hissenin kendisine verilmesini talep etmiş; ancak Divân-ı Hümâyün bunu reddetmiş ve ardından da bu hisseye eskiden beri kimlerin tasarruf ettiğini ve hissenin hâlâ boş olup olmadığını araştırılmasını emretmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 224/1).

İncelenen defterlere göre kadınların da vakıf meselelerinde son derece etkin bir konumda oldukları anlaşılmaktadır. Vakıf yönetimini ellerinde bulunduran kadınların yanı sıra vâkıf evlatlığı iddiasıyla vakıf işleyişine muhalefet eden kadınların varlığı da incelenen kayıtlardan tespit edilmiştir. Mesela Mayıs 1743 tarihli bir kayıta; Sultan Alâeddin Vakfı'nın mütevellisi Şerife adında bir kadındır. Şerife Hatun'un ölümünden sonra tevliyet kızlarına intikal etmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 132/2). Buna benzer bir başka durum Mayıs 1743 tarihli kayıta söz konusudur. Amasya'da yer alan Human Bey Vakfı'na ait birtakım köy gelirleri, vâkıfın evladı olmasından dolayı Fatma Hatun'un tasarrufunda yer almaktaydı (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 133/2).

Ağustos 1743 tarihli ve Seyyid Yahya Zaviyesi'ne dair şikâyette ise durum başkadır. Emine, Ümmühan ve Fatma adlı kadınlar, zaviyenin tevliyetinde hak iddiasında bulunarak müdahalede bulunmuşlardır. Hâlbuki zaviyeye ait vakfiyede tevliyet, erkek evlatlara şart edilmiştir. Dolayısıyla adı geçen kadınların muhalefetinin ortadan kaldırılması emredilmiştir (BOA, DVNS. AHK. SS, d.1, s. 186/1).

Sonuç

Osmanlı halkının gündelik hayatta yaşadığı pek çok sorun bulunmaktadır. Adalet mefhumuna son derece ehemmiyet gösteren Osmanlı İmparatorluğu, tebaasının şikâyetlerine çare bulabilmek ve sosyal hayatta adaleti tesis edebilmek için birden

fazla hukukî mekanizmayı devreye sokmuştur. Mekanizmanın çarklarından biri taşra mahkemeleri, diğeri de Divân-ı Hümâyun'dur. Osmanlı halkı, yaşadığı türlü sorunları bu mercilere taşımış ve devletinden adaleti uygun bir şekilde tesis etmesini beklemiştir. Onların beklentilerine karşılık olarak devlet, halkının şikâyetlerini büyük bir ciddiyetle dinlemiş ve çözüm üretmeye çalışmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıf kurumu son derece önemlidir. Vakıflar, günümüz anlayışına göre sosyal devletin sorumluluğunda olan birçok hizmeti, kendi imkânlarıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Lakin imparatorluğun siyasi, askerî, iktisadî ve idarî hayatıyla paralel bir şekilde varlık sürdüren vakıf müessesesi, koşullar neticesinde olumlu veya olumsuz anlamda gelişme kaydetmiştir. XVI. asrın sonlarından itibaren taşra yönetiminde görülen aksamalar vakıflara da yansımış, dolayısıyla vakıf kurumu da süregelecek bir gerileme dönemine girmiştir. Bu gerileme ile birlikte gerek yerel mahkemelere, gerekse Divân'a pek çok şikâyet dilekçeleri intikal etmiştir.

395

Şikâyetlerin giderilmesi için üretilen çözümlerin kaydedildiği Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri'nde vakıflara dair pek çok kayıt bulunmaktadır. Nitekim incelemeye tâbi tutulan ilk üç defterde Amasya Kazâsı ile ilgili tespit edilen 411 şikâyet kaydının 128'i vakıflarla ilgili olup, %31,14 lük oranla büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Sosyal hayatın sürdürülmesinde, birtakım beledî hizmetlerin halka ulaştırılmasında, hatta eğitim ve dinî yaşamın devam ettirilebilmesinde çok önemli rolü olduğu bilinen vakıfların ilgili defterlerde büyük ekseriyeti oluşturması, makul bir vaziyet olarak değerlendirilebilir.

İncelenen dönemde vakıflarla ilgili kayıtlar pek çok konuyu ihtiva etmektedir, ancak çalışmanın ilgili bölümünde bahsedildiği üzere tasnif olarak dar bir çerçeveye sığdırılmıştır. Bu konuların büyük çoğunluğu vakıflara müdahale edilmesiyle ilgilidir. Vakıfların hem kuruluş amacını gerçekleştirebilmesi hem de varlığını sürdürebilmesi için birtakım gelir veya mülklere sahip olmaları gerekliydi. Vakıflar, gelirleri ve mülkleri sayesinde halka hizmet sunabilmiş ve sosyal hayatın devamlılığını sağlayabilmişlerdir. Bu bağlamda genele oranla %53,90 lık bir yer

tutan vakıf gelir ve mülkleriyle ilgili meselelerin çok sayıda şikâyet konusu teşkil etmesi, son derece normal gözükmetedir.

Vakıf gelirlerine yapılan müdahalelerin de çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Nitekim vakıfların pek çok gelir kalemi bulunmaktadır ve bu hususla alakalı 63 şikâyet kaydı tespit edilmiştir. Müdahale edilen gelirlerin %73 ü arazi gelirleri ile ilgilidir. Ardından sırasıyla nakit para, kira geliri, mahsul ve haraç konuları gelmektedir. Vakıf mülklere yapılan müdahaleler ise daha sınırlıdır. Kendi içerisinde farklı konulara ayrılmış olsa bile sayısal anlamda çoğunluğu oluşturacak yeterlikte değildir. Ancak, içerdiği hadiselerle bakıldığında, vakıflarda gerçekleşen usulsüzlükleri göstermesi bakımından önemi oldukça fazladır.

Vakıflarla ilgili meselelerde çoğunluğu oluşturan ikinci husus, vakıf görevleri ve çalışanlarıyla ilgili sorunlardır. Bu konuyla alakalı toplam 49 şikâyet kaydı tespit edilmiştir ve bunlardan 29'u vakıf görevleriyle ilgili durumlardır. Vakıf görevleriyle ilgili durumların büyük çoğunluğu da vakıf tevliyetine yapılan müdahalelere dairdir. Tevliyet, mütevellinin vakfı yönetme görevidir ve vakıf kurumunun en cazip ve en kârlı vazifesidir. Dolayısıyla tevliyet üzerinden yaşanan anlaşmazlıklar bir hayli çoktur. Vakıf tevliyetlerine müdahale edenler genellikle dışarıdan kişilerdir, ancak aile vakıflarında bu durum farklılık arz etmektedir. Nitekim bu tarz vakıflarda tevliyet anlaşmazlıkları, kurucu vâkıfın neslinden olan kimseler arasında cereyan etmiştir. Tevliyet haricinde vakıf görevleriyle alakalı birtakım başka sorunlar da mevcuttur. Mesela; göreve yapılan müdahaleler, vakıf vazifesinin kaidelere aykırı şekilde ele geçirilmesi ve vazifelerin farklı karşılıklarla birden fazla kişiye tevcih edilmesi sayılabilir. Zikredilen bu hususlar sayıca az olmakla birlikte vakıfların yaşadıkları sorunları veya vakıflarda gerçekleşen usulsüzlükleri yansıtması bakımından kayda değerdir.

Vakıflara dair meseleler arasında vakıf çalışanlarının meydana getirdiği veya onların maruz kaldığı birtakım sorunlar da bulunmaktadır. Tespit edilen kayıtların 20'si bu konuyla ilgilidir. Vakıf çalışanlarının yaşadığı en büyük sıkıntı, vazifelerinin karşılıklarını alamamalarıdır. 11 şikâyet bununla ilgilidir ve şikâyet edilen kişiler çoğunlukla vakıf mütevellileridir. İncelenen

kayıtlara göre mütevelliler, bazı bahaneler ileri sürerek çalışanların haklarını vermekten kaçınmış ve hatta bazı durumlarda zimmetlerine geçirmişlerdir. Bu tarz hadiseler merkeze intikal edildiğinde yapılan işlemlerden ilki, genellikle müştekinin gerçekten vakıf çalışanı olup olmadığını kontrol etmektir. Bundan sonra da müteveli hakkında hüküm verilmiştir. Vakıf çalışanları, yaşadıkları sıkıntıların yanı sıra vakıflara zor anlar da yaşatmışlardır. Onlar ya maaşlarına itiraz etmişler ya da görevlerinden kaçınmışlardır. Bazen bununla da yetinmeyerek vakıftan nakit para veya mahsul de gasp etmişlerdir.

Vakıf müessesesinin imparatorluğun büyük bölümünde yaşadığı sorunlar ve vakıflarda gerçekleşen usulsüzlükler, incelenen dönemde Amasya Kazâsı'nda da şikâyetlere birçok kez konu olmuştur. Devlet, vakıfların yaşadığı sıkıntıları gidermek için uyarılar göndermesinin yanı sıra görevden alma gibi emirler de buyurmuştur. Ayrıca, meselelerin çözümünde bürokrasinin diğer bileşenlerine müracaat etme veya bölgede araştırma yapılmasını talep etme gibi yöntemleri de sıkça uygulamıştır. Bu yöntemler sayesinde bahsi geçen vakıfların tarihçesi, sahip olduğu arazi gelirleri, o dönemde mütevellisinin kim olduğu ve hatta statüsü hakkında bilgiler elde edilebilmiştir.

Sonuç olarak; Amasya'da yer alan vakıflar ile ilgili şikâyetlerin tetkikinin yapılması ile elde edilen veriler ışığında devletin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durumun, Amasya özelinde vakıf müessesesinde ne gibi sorunlara sebebiyet verdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece başta Amasya şehri olmak üzere bölge tarihine küçük bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi, Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri No: 1-3.
- Açıkel, A. (2008). Rum Eyaleti, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 225-226
- Akdağ, M. (1975). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası – Celâlî İsyânları*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Akgündüz, A. (2017). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Alkan, M. (2007). Osmanlı Vakıf Sisteminde Bozulma Üzerine Bazı Düşünceler, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 166, 67-83.
- Barkan, Ö.L. (1940). Şer’i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 6(1), 156-181.
- Belge, H. (2020). Seyyah William Quseley’in Gezi Notlarında Amasya (1812), 5. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Diyarbakır, 777-786.
- Buluttekin, M.B. (2013). İstanbul Ahkâm Defterleri Işığında 18. Yüzyılda İstanbul’daki Vakıf Sisteminin Tasnifi (1750-1762), *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.17-18, Sayı. 26-27-28-29, 179-215
- Cevger, G. (2021). Amasya Sancağı’nda Avarız Vergisi Uygulamaları (1691-1798), *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. Sayı. 10, 217-235.
- Cin, H. ve Akyılmaz, G. (2013). *Türk Hukuk Tarihi*, Konya: Sayram Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

- Dursun, K. (2015). *1 Numaralı Sivas Ahkâm Defterinde Yer Alan Vakıf Davalarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, M. (2003). Malikâne-Divânî, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 518-519.
- Gök, İ. (2020). 2 Numaralı Trabzon Ahkâm Defterine Göre Kürtün İle İlgili Merkeze Yansıyan Konular (1759-1796), *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 28, 443-462.
- Gökçek, M. F. (2018), 1 Numaralı Trabzon Ahkâm Defterinde Kürtün Nahiyesi İle İlgili Kayıtlar (1742-1759), *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 25, 69-102.
- Günay, H. M. (2012). Vakıf, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 475-479.
- Gürbüz, A. (1993). *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heyet, (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Heyet, (2017). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- İnalçık, H. (2010). *Osmanlılar*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- İnalçık, H. (2020). *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*, İstanbul: Kronik Yayınları.
- İpşirli, M. (1992). Câbî, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 529-530.
- Koyama, K. (1990). Osmanlıların İlk Devirlerinde Divân-ı Hümayun, *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 5-9 Eylül 1990, Türk Tarih Kurumu, Cilt. 3, Ankara, s.865-871.
- Kundakçı, S. K. (2016). *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Amasya*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Keçeci Kurt, S. (2021). *Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Ziyere*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Keçeci Kurt, S. (2022). *Amasya Tarihi Cilt:1-4*, Editörler: Songül Keçeci Kurt-Recep Orhan Özel-Metin Hakverdioğlu, Samsun: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (2020). Mühimme Defterleri, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.31, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 519-522.
- Mumcu, A. (1986). *Divân-ı Hümâyün*, Ankara: Toplum ve Birey Yayınları.
- Özel, O. (2018). *Türkiye 1643-Goşa'nın Gözleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, N. (2006). Müteveli, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.32, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 217-220.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sertoğlu, M. (2015). *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul: Kurtuba Kitap Yayınları.
- Şahin, İ. ve Emecen, F. (1991). Amasya, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt.3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1-4.
- Şimşirgil, A. (1990). Osmanlı Taşra Teşkilâtında Rum Beylerbeyliği, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, (5), 289-299.
- Temelkuran, T. (1975). Divân-ı Hümâyün ve Mühimme Kalemî, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, (6), 129-175.
- Tuğluca, M. (2020). *Osmanlı Devlet-Toplum İlişkisinde Şikâyet Mekanizması ve İşleyiş Biçimi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yasar, H. H. (2022). *Amasya Tarihi Cilt: 1-4*, Editörler: Songül Keçeci Kurt-Recep Orhan Özel-Metin Hakverdioğlu, Samsun: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.

Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi – Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Vakıf Gelirlerine Müdahale Edilmesiyle İlgili Şikâyet (BOA, DVNS. AHK. SS. d.1: 28/1)

سید الشکر ولد بنی امیاسیه قاضی عیالی
سید الشکر ولد بنی امیاسیه قاضی عیالی
وقتی نایب امیر قاضی عیالی بنی امیاسیه
برویشتر در رسمی وقت بملک مطرفه ایامیاده
اینگونه جمله ترش واقع از بیست تمار قومه
بیخ تار نیز قومه از بیست تمار قومه
عشر و بیست تمار قومه و بیست تمار قومه
سویست علی ایامیاده و بیست تمار قومه
دولت بیدار کند

عاشق
ص
ن
ص
ص
ص
ص

Sivas Valisine ve Amasya Kadısına Hüküm ki

Medine-i Amasya'da vâki' müteveffa Yörgüç Paşa Evkâfının evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere mütevellisi olan El-Hac Mustafa zîde kadruhu gelüb vakf-ı mezbûr kur'âlarından defterde mukayyed kazâ-i mezbûra tâbi Bergoma nam karyenin mümtâz ve mu'ayyen hudûdu dâhilinde kadîmü'l-eyyâmından berü öşr ve resmi vakf-ı mezbûr tarafından alınagelen ma'lûmü'l-hudûd yerlerde ahârın alakâsı olmayub bir veçhile dahl olunmak icâb itmez iken civârında vâki' erbâb-ı tımar karyelerinden Kal'a ve Cellak nâm karye sipahileri olan (Boş) ve (Boş) nâm kimesneler ol yerler bizim tımarımız karyelerinde mârû'z-zıkr karyemizin hudûdu dâhilinde olan yerlerdendir öşr ve resmi biz aluruz deyu hilâf-ı kanûn fuzuli öşr ve resmine müdahale ve taaddîden halî olmadukların ve bu bâbda yedinde hüccet-i şer'ıyyesi olduğun bildirüb yedinde olan hüccet-i şer'ıyyesi mücibince amel olunub mezkûrların hilâf-ı kanûn ve hüccet-i şer'ıye ve kadîmden ol vechle olan müdâhale ve te'addileri men' ve def' olunmak bâbında emr-i şerîfim eylediği ecilden kanûn üzere amel olunmak için yazılmıştır.

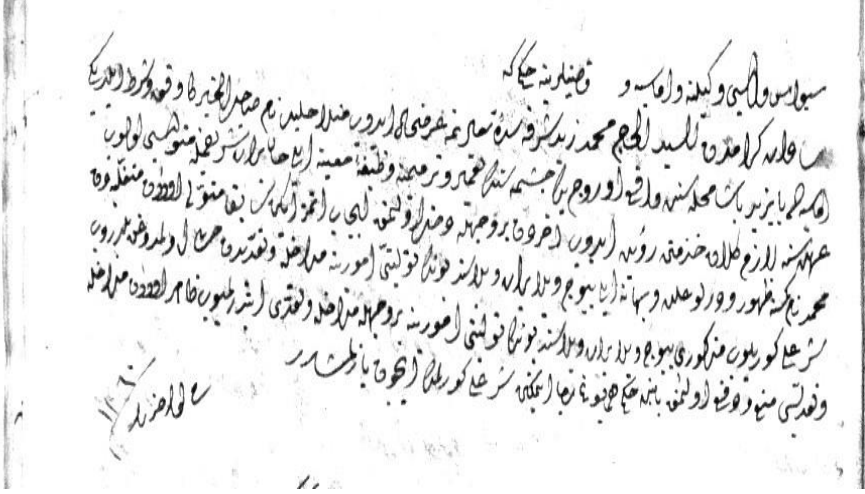
Fî Evâil-i Şaban Sene 1155

muhalefet ve ibtal-i hak ve gadr-ı küllî sevdasında olduğun ve nazır-ı müşârünileyh tarafından eda için yedine memhur mektub virildüğü ve hâlâ mezbûr taht-ı kazanızda geşt-i güzar üzere olduğunu bildirüb bulunduğı mahalde şer'le görölüb berat mucibince müstehak olduğü salifü'z-zikr vazifesiyle mahsulünde sene-i mezbûrda makbuzatından mezbûrun zimmetinde bâki kalan yetmiş beş keyl mahsul hakkı tamamen tahsil ve kendüye alıverilüb mezbûra bi-vech-i şer' havale ve fûruht itdirilmeyüb icar-i şer' ve ihkak-ı hak olunmak babında hükm-i hümayunum rica eyledüğü ecilden bulunduğı mahalde şer'le görölmek için yazılmışdır.

Fî Evâhir-i Muharrem Sene 1158

Tevliyete Müdahale Edilmesine Dair Şikâyet (BOA, DVNS. AHK. SS. d.3: 23/1)

Sivas Valisi Vekiline ve Amasya ve ( ) Kadılarına Hüküm ki

Sadat-ı Kirâmdan Es-Seyyid El-Hac Mehmed zîde şerefehu sūdde-i saadetime arz-ı hal idüb Molla Halil nam sahibül-hayrın vakıf ve şart eyledüğü Amasya'da Bayezid Paşa mahallesinde vaki Oruç Beğ Çeşmesinin tamir ve termimine vazife-i muayyene ile hâlâ berat-ı şerifimle mütevellisi olub uhdesine lazım gelen hizmeti rü'iyet idüb ahardan bir veçhile dahl olunmak icab itmez iken sabıka mütevellî olan mütegalibeden Mehmed nam kimesne zuhur ve dürlü illet ile bivech-i ve bilâ berat ve bilâsened bunun tevliyeti umuruna müdahale ve taaddîden hâli olmadığı bildirüb şer' ile görülüb mezkûru bi-vech-i bilâ berat ve bilâ sened bunun tevliyeti umuruna bir veçhile müdahale ve taaddî itdirilmeyüb zahir olan müdahale ve taaddisi men' ve def' olunmak babında hükm-i hümayunum rica itmeğin şer' ile görülmek için yazılmışdır.

Fî Evâhir-i Rebiülevvel Sene 1160